

EXORDIUM

VIERDE UNIT

LEZING VAN

HET EXORDIUM PARVUM

Deze unit nodigt uit het Exordium Parvum nauwgezet te lezen en u af te vragen welke aspecten van het Cisterziënzer leven de Stichters wensten te belichten toen zij hun identiteit definieerden.

Hoe daagt het Exordium Parvum ons heden uit?

DOELSTELLINGEN

- a. Met de inhoud van het Exordium Parvum zeer vertrouwd worden en bekwaam worden er gemakkelijk mee om te gaan.
- b. De bedoeling en de structuur van de tekst waarderen en de doorwerking aanvoelen van de overtuigende of polemische aspecten ervan.
- c. De monastieke waarden noteren die in de Cisterciënzer hervorming aan bod kwamen alsook de manier waarop ze naar de praktijk toe werden uitgedrukt.

LEZING VAN *HET EXORDIUM PARVUM*

Geleerden onderscheiden gewoonlijk twee methoden om een document als het Exordium Parvum te lezen. Het zijn complementaire methoden ter bestudering van een tekst; ze sluiten elkaar niet uit.

1. Een **diachronische benadering** schenkt aandacht aan de diverse stadia in de evolutie van de tekst, heel bijzonder aan de bronnen en verscheidene invloeden die zulke ontwikkelingen veroorzaakten.
2. Een **synchronische benadering** ontvangt de tekst in zijn definitieve of canonieke vorm en tracht de inwendige coherentie van de eindtekst te ontdekken.

Met het zicht op persoonlijke studie is het doorgaans beter zich te concentreren op het zoeken van wat de tekst in zijn geheel bedoelt, zonder te proberen de afkomst van elk element van de eindtekst in kaart te brengen.

1. Enkele waarschuwingen omtrent het Exordium Parvum.

Er bestaan drie verhalen die de stichting van Cîteaux beschrijven:

1. Het Exordium Parvum is een deel van de juridische verzameling die zich van 1119 tot ongeveer 1170 ontwikkelt.
2. Het Exordium Cistercii is een deel van definitieve documenten, die geschreven werden hetzij rond 1124, hetzij rond 1137.
3. Het Exordium Magnum is een verzameling van stichtende anekdotes door Conrad van Eberbach gecompileerd in de eerste decades van de dertiende eeuw.

Het is niet onredelijk te suggereren dat het Exordium Parvum begon te leven als een dossier van archiefdocumenten met inleiding en commentaar. Wij schrijven het eerste auteurschap van het Exordium Parvum toe aan Abt Stefanus, wel wetend dat zijn werk later door anderen bijgewerkt werd en gewijzigd ter aanpassing aan nieuwe omstandigheden. Wat voor ons belangrijk is, is het feit dat onafgezien van zijn nut bij het steunt aanbeveling ter pauselijke goedkeuring, de eindtekst van het Exordium Parvum door de Orde beschouwd werd als het trouwe verslag van de oorsprong en de idealen van de Cisterciënzer hervorming. Onze eerste voorvaderen zagen ons leven als weerspiegeld in deze tekst, en zo mogen wij het ook zien !

De zienswijze van Br. Chrysogonus Waddel

In het kort denk ik dat een zorgvuldige (vormkritische) analyse van het Exordium Parvum door geleerden (vrij van allerlei fantasieën) ertoe zou leiden te suggereren dat het Exordium Parvum eerst een Apologie was van het Nieuwe Klooster; dat deze compilatie eerst bestond uit een reeks documenten met letterkundige inleiding en commentaar, en dat het dagtekende van voor de bevolkingsexplosie dat begon bij de stichting van La Ferte in 1112; dat dit origineel materiaal toen onderhevig was aan latere bijvoegsels, zodat het kon passen bij de groei van de Orde en de snelle uitbreiding en organisatie gebaseerd op CC; en dat de .. en de titels der hoofdstukken met hun "moderne" terminologie (Citeaux in plaats van Nieuwe Klooster) eenvoudig bijvoegsels waren van relatief late datum. Dus zou het Exordium Parvum, zoals wij het in het handschrift van Laibach vinden, wel een latere versie kunnen zijn van een veel vroegere compilatie en, in die hypothese, zouden de modernisering... en redactionele herzieningen gebeurd zijn in functie van de uitgave van een meer uitgebreide, gedetailleerde inleiding tot de Cisterciënzer gebruiken van rond 1147.

("The Exordium Cistercij" en de "Summa Carta Caritatis":
A discussion continued in Cistercian Ideals and Reality 1978, blz. 45).

2. De structuur van het Exordium Parvum:

Er zijn 4 hoofddelen in het Exordium Parvum:

Proloog

- a. Hoofdstukken 1-4 De verhuizing van Molesme naar Citeaux.
- b. Hoofdstukken 5-9 De terugkeer van Robertus en de opvolging door Albericus.
- c. Hoofdstukken 10-14 Het Romeins Privilege.
- d. Hoofdstukken 15-18 Verstevinging en groei.

De hoofdstukken 1-14 worden gekenmerkt door het feit dat acht officiële documenten er in opgenomen zijn. In de Engelse vertaling (uitgedeeld met het Exordium), zijn deze documenten schuin gedrukt. Deze inlassingen vertragen aanzienlijk het verhaal en maken het wat zwaar. De bedoeling ervan is niet te verhalen, maar wel te overtuigen: namelijk bij de lezer een indruk te wekken van stevige wettelijkheid. De hoofdstukken 15-18 behelzen

twee lijsten van "Instellingen", die ook het verhaal onderbreken, dit keer om de eigen manier van leven in het Nieuwe Klooster te beschrijven. De hoofdstukken kunnen als volgt, meer in de bijzonderheden, geklasseerd worden:

- a. De verhuizing van Molesme naar Cîteaux:**
1. De oorsprong van het Klooster van Cîteaux.
 2. **De brief van de Legaat Hugo:** **TEKST**
 3. Over het vertrek van de monniken van Cîteaux vanuit Molesme, en over hun aankomst te Cîteaux, en over het Klooster waar zij begonnen.
 4. Hoe deze plaats rees totdat het een abdij werd.
- b. De terugkeer van Robertus en de opvolging door Albericus:**
5. Dat de monniken van Molesme het Oor van de Heer Paus hebben verontrust omwille van de terugkeer van Abt Robertus.
 6. **De brief van de Heer Paus bij gelegenheid van de terugkeer van de Abt.** **TEKST**
 7. **Het Decreet van de Legaat over de hele zaak van de monniken van Molesme en de Cisterziënsers.** **TEKST**
 - ! 7.12.15:Narratief bijvoegsel.
 8. **De aanbevelingsbrief van Abt Robertus.** **TEKST**
 9. Over de verkiezing van Albericus als eerste Abt van de Kerk van Cîteaux.
- c. Het Romeins Privilege.**
10. Over het Romeins Privilege
 11. **De brief van de kardinalen Johannes en Benedictus:** **TEKST**
 12. **De brief van Hugo van Lyon:** **TEKST**
 13. **De brief van de Bisschop van Châlons:** **TEKST**
 14. **Het Romeins Privilege:** **TEKST**
- d. Verstevinging en groei.**
15. De "Instellingen" van de monniken van Cîteaux die van Molesme kwamen.
 16. Over hun leed.
 17. Over de dood van de eerste Abt en de ...van de tweede, en over hun "Instellingen" en vreugde.
 18. Over de Abten.

Het valt gemakkelijk te zien dat het verhaal enkel en alleen een middel is voor de overdracht van de officiële teksten. Het "Exordium Cistercii" geeft een beter verhaal door het op zij laten van deze teksten.

3. De officiële teksten van het *Exordium Parvum*.

Een van de insinuaties van Jean Fefevre, die de gewone monniken en monialen geschokt heeft, was een bedrieglijk element in de voorstelling van de verscheiden documenten die in

het Exordium Parvum ingelast zijn. Ofwel waren de teksten zelf valse geschriften (zoals de brieven in EP 11-13), ofwel werden ze in een andere context opgenomen met de bedoeling gunstiger over te komen (EP2). Andere geleerden verwierpen zijn stelling of - tenminste - wijzigden zijn besluiten. Een eindoordeel hierover is slechts mogelijk op basis van diepgaande studie van de handschriften en nauwkeurige analyse en vergelijking met soortgelijke teksten. Wat de bedoelingen van het Exordium aangaat, willen wij de betrouwbaarheid van deze officiële documenten aannemen, hoewel wij met de gemaakte opmerkingen rekening zullen houden wanneer wij de desbetreffende hoofdstukken van het Exordium Parvum zullen bestuderen.

Documenten die een beslissing medelen werden geschreven naar gelang een eigen structuur, hoewel soms elementen weggelaten werden. -enige pauselijke "acta" volgen soortgelijk patroon.

1. Protocol.

- a. Van wie + naar wie (Dit is de gebruikelijke regel wanneer een overste schrijft, en omgekeerd wanneer een onderdaan schrijft).
- b. Of groet.

2. Inhoud van de tekst.

- a. Berichtgeving ("Het weze bekendgemaakt aan ...").
- b. Korte geschiedenis van het geval.

N.B. c. Decreet of beslissing.

d.

3. Einde

- a. handtekening
titel
- c.
- d. plaats

4. Enkele merkwaardige thema's in het Exordium Parvum

Primitieve idealen.

De oudste documenten van Cîteaux, los van alle problemen die historici ermee kunnen hebben, spreken ons duidelijk over de volgende idealen:

- ! **Authenticiteit** in de monastieke observantie, in het spirituele en het liturgische leven.
- ! **Eenvoud** en armoede in alles,
om arm te zijn met de arme Christus en Hem te volgen.
- ! **Eenzaamheid** om voor God te kunnen leven
en tegelijk een broederlijke *communio* te kunnen opbouwen.
- ! **Gestrenghed** van leven en arbeid
om de nieuwe mens te doen groeien.
- ! **Absolute getrouwheid** aan de Regel van Sint Benedictus,
zonder toevoegingen die tegengesteld zijn aan de geest of de letter van de Regel.

Dom Bernardo Olivera, Rondzendbrief 26 januari 1998.

aangezien wij vooral belangstelling koesteren voor de waarden van de eerste Cisterciënzers is het van belang er naar te kijken wanneer wij lezen, zo bijvoorbeeld:

- ! Welke was de houding van de Stichters tegenover de Regel van St. Benedictus? Schrijf woorden en zinnen op die zij gebruiken om deze te beschrijven; maak een lijst op van diverse uitdrukkingen en tracht tot een synthese te komen.
- ! Een stuk accent wordt gelegd op vrede, rust, afwezig zijn/uitblijven van al wat stoort. Kijk nauwkeurig naar de referenties. Welk doel dienen “vrede” en “rust”?
- ! Zoek woorden die persoonlijke houdingen of gevoelens beschrijven: “liefde”, “opgeruimdheid”, verwerping, alsook bijwoorden als vurig.
- ! Welke rol wordt aan God toegeschreven in de stichting en versteviging van het Nieuwe Klooster?
- ! Welke aanwijzingen kunt u vinden in verband met de christologie van de Stichters?

Willen wij baat hebben van onze lezing, dan moeten wij actief lezen - vragen stellen en naar antwoorden zoeken.. Maak lijsten, teken diagrammen en tracht met eigen woorden te resumeren: dit zijn methoden om attent te blijven en om ons te helpen bij de eigen ontdekking van wat de tekst bedoelt. Indien u wat Latijn kunt lezen en beschikt over een Latijnse tekst, is het nuttig deze naast de vertaling te lezen -: zo is het gemakkelijker het gebruik van een gespecialiseerde woordenschat te ontwaren.

De units 6-10 zullen van dichterbij enkele bijzondere thema's bestuderen, maar ook in deze loont het de moeite te beginnen te reflecteren over “Cisterciënzer waarden”. Het kan interessant zijn het Exordium Parvum met het Exordium Cistercii te vergelijken.

5. Een gesloten lezing van het Exordium Parvum.

Men kan de lezing gemakkelijkehalve in 6 delen indelen:

- a. De proloog
- b. Hoofdstuk 1-2
- c. Hoofdstuk 3-4
- d. Hoofdstuk 5-9
- e. Hoofdstuk 10-14
- f. Hoofdstuk 15-18

a. De Proloog.

Deze is een plechtige inleiding die de nadruk legt op continuïteit tussen de “eerste Stichters” en ons, hun “opvolgers”. Zij wil deze opvolgers inlichten hoe hun klooster en leefwijze tot hen kwamen. Dit is een tekst die ons iets gaat vertellen over onszelf en onze

roeping. Het herinnert er aan hoe ons Cisterciënzer leven begon, in het bewustzijn dat vaak de stichtingsbeginselen zichtbaarder zijn voor de uitbouw van de superstructuur ervan.

Het Exordium Parvum zal het "oprecht vertrouwen" meedelen niet alleen inzake de geschiedkundige context, maar zal een bijzondere aandacht schenken aan het bewijzen dat alles gebeurd is in overeenstemming met de canonieke wetgeving en met goedkeuring van het gezag.

Het resultaat dat het document beoogt is dat wij "meer vastberaden de plaats en de observantie van de Heilige Regel" liefhebben - niettegenstaande de zware geleverde inspanning, niet uit het oog te verliezen zijn de denarie aan de goede/trouwe arbeider verschuldigd en de belofte van de eeuwige rust in het toekomstige leven.

! In vs 3 wordt het Klooster "ecclesia" genoemd; in vs 4 "coenobium .."

! Bemerk in vs 4 de uitdrukking;" Er werden sommigen door onszelf ingewijd dankzij Gods genade".

! Welke woorden en zinnen wijzen er op dat het Cisterciënzer leven zwaar is? Tot welke ervaring in uw leven verwijzen die?

! Bemerk hoe belangrijk de Regel van St. Benedictus is.!

b. Hoofdstuk 1-2: Voorgeschiedenis van de Stichting.

Robertus wordt hier vernoemd, samen met "enkele broeders" (later door Hugo genoemd) als degenen die het initiatief namen Aartsbisschop Hugo te benaderen. De context van deze ontmoeting werd in Unit 2A besproken. Hoewel Hugo hevig van karakter was, stond hij bekend als open voor elk initiatief tot hervorming. De lange reis werd beschouwd als de moeite lonend.

Hugo van Die

Hugo, ook genoemd Hugo van Romans, werd rond 1040 geboren. In 1074 werd hij tot bisschop van Die benoemd, in de Kerkprovincie van Vienne.

(Die is een stad aan de Drome, ongeveer 120 km. ten zuidwesten van Lyon).

Vanaf 1077, onder Paus Gregorius VII, was hij Legaat van de Heilige Romeinse Kerk. In 1082-1083 volgde Hugo Gebuin op op de provinciale zetel van Lyon en als Primaat. Hij was een overtuigd promotor van de Gregoriaanse Hervorming, vaak in conflict zowel met Filip I als met de hiërarchie. De H. Anselmus was zijn vriend en verbleef bij hem toen hij uit Engeland verbannen werd: van januari tot 15 maart 1098, van juni 1099 tot augustus 1100 en van december 1103 tot april 1105. De kritische houding van Hugo ten overstaan van Paus Victor III (omdat deze onverschillig bleef ten opzichte van de hernieuwing van de Kerk) leidde tot zijn excommunicatie door het Concilie van Benevento (29 augustus 1087).

(Victor III - toen nog Desiderius van Monte Casino - was beroemd geweest omwille van zijn Hij had zich de woede van Gregorius VII op de hals gehaald door zijn steun aan Hendrik IV tijdens de Investituurstrijd. Eindelijk aanvaardde hij het pausschap in 1087, 22 maanden na de dood van zijn voorganger. Hij stierf op 16 september 1087, 60 jaar oud en werd 800 jaar later zalig verklaard.)

Verzoend werd Hugo opnieuw pauselijk Legaat onder Urbanus II in 1094, maar werd door hem geschorst omdat hij aan het Concilie van Piacenza niet had deelgenomen. Hij verzoende zich en in 1095-1096 vergezelde hij Urbanus op zijn rondreis door Frankrijk. In 1100 nam hij deel aan de Kruistocht naar het Heilig Land. Hij stierf op 7 oktober 1106.

Op dit ogenblik is alleen het Nieuwe Klooster bevestigd: de uitbreiding van de privileges tot andere "Cisterciënzer" kloosters zal volgen wanneer verdere goedkeuringen toegestaan worden.

Hoofdstuk 2 heeft als lastige appendix de formule voor de latere verandering van stabiliteit naar het Nieuwe Klooster. Bemerkt dat het niet gaat om een nieuwe professie: de professie te Molesme uitgesproken - de inzet voor een "conversatio" in overeenstemming met de Regel - wordt bevestigd, maar de stabiliteit wordt overgedragen naar een nieuwe plaats en hiermee de gehoorzaamheid aan een nieuwe reeks oversten.

! Er is altijd een moeilijkheid omtrent de datum van stichtingen, onafgezien van de diverse regionale gewoonten van tellen van verlopen jaren (soms worden begin- en eindjaar van een periode meegeteld). Hierbij komt nog dat de datum die aangegeven wordt in verhalen, kronieken en handvesten, de schenking van grond, kan aanduiden of de aankomst van monniken of de eerstesteenlegging, of de Kerkwijding, of de kanonische oprichting van een onafhankelijke abdij. Deze diversiteit loont de moeite dat er aandacht aan besteed wordt.

! Nogmaals, noteer de referenties tot de Regel.

! Hugo spreekt over "sommige zonen" van Robertus - het Exordium Parvum spreekt doorgaans over 'broeders'.

! Wat is uw mening over de situatie te Molesme? (Kijk ook naar EP 3.6 en EC 1, 3/6).

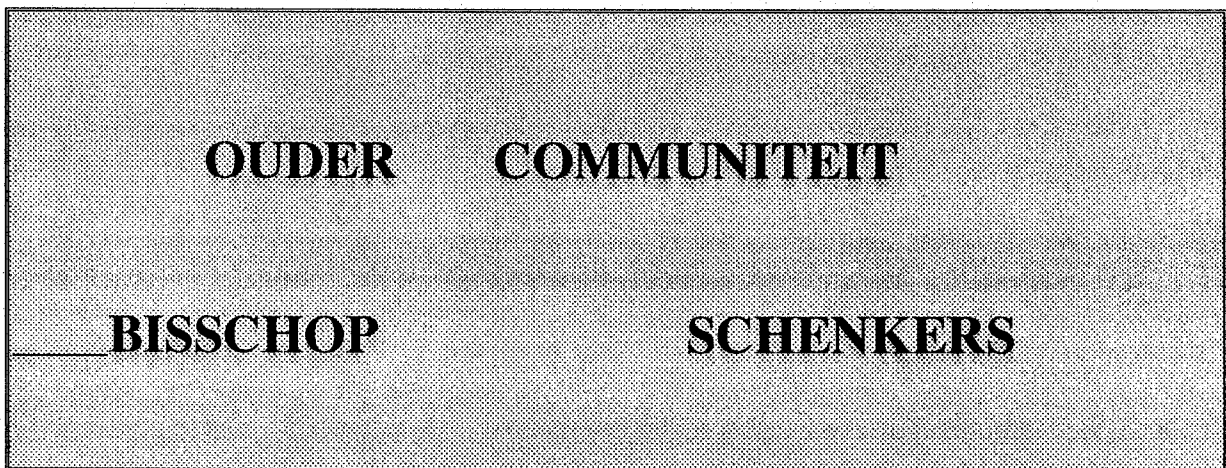
! Noteer de toekomstige tijd in K4: "dat de goddelijke goedheid zal aanduiden" - wat duidelijk uitdrukt dat de ligging nog niet gekozen was.

c. Hoofdstuk 3-4. De Stichting van het Nieuwe Klooster.

Onmiddellijk wordt aan de Stichters de toelating verleend hun groep uit te breiden met andere gelijkgezinden, en verlangend (alacriter) uit te kijken naar de woestijn en aan de monastieke gebouwen ("monasterium"), te beginnen te bouwen. Er wordt - als een bijvoegsel - aan toegevoegd dat dit met de goedkeuring van de Bisschop gebeurde en met de toestemming van de eigenaar van de grond.

Dan is er een terugblik naar de tijd voor de stichting. Er was een "goddelijke misnoegdheid onder de stichters over de Molesme manier van omgaan met de observanties. Willem van Malmsbury spreekt over hen als "koppig met een heilige halsstarrigheid". Als een reactie lijkt het erop dat hun vastberadenheid "om hun professie te vervullen door het observeren van de H. Regel" de hoofdmotivatie was bij al wat zij uitvonden om hun doel te bereiken.

Men denkt dat Hugo van Die met de Hertog van Bourgondië verwant was (wellicht was hij zijn neef). Zo dit waar is, dan zou dat elk verzoek ten voordele van de nieuwe stichting vergemakkelijken. Het is duidelijk (dankzij bestaande oorkonden) dat Kloosters van de 12e eeuw grotendeels afhankelijk waren van de goede wil en de edelmoedigheid van de adel, niet alleen bij de stichting maar ook voor het verdere onderhoud wanneer het klooster uitbreiding nam. Bij de stichting van kloosters speelt ook de plaatselijke bisschop een rol; van hem ontvangt de abt de herderstaf - als een teken van jurisdictie en - wanneer het ambt vacant is, keert de staf naar hem terug (EP 7.8).

De Stichters van een Klooster

! In 3.2 "van die broederschap van monniken uitgekozen voor hun genootschap de regel toegewijd" = *de illo religioso fratrum collegio socios votum in regula elegerunt*. Vanaf "het begin is het veel meer een gemeenschapsaangelegenheid, en geen onderneming van een leidende figuur die door de overige broeders zo maar gevolgd wordt. Als u dit leest, noteer dan andere voorbeelden hiervan.

! Cîteaux (!) wordt genoemd: een woestijn (*heremum*) en eenzaamheid (*solitudo*): dat kan refereren naar afgezonderd, braakliggend en onbewerkt land. Hierbij komt nog dat EP 5.3 en 6.5 het woord gebruikt om een levensstijl te betekenen. Is dit ook een waarde?

! De wildernis van de grond/omgeving werd poëtisch opgehemeld en overdreven om een principiële regel te gronden: "Hoe weerzinwekkender en onbereikbaar de plaats was voor leken, hoe aangepaster die was voor de monastieke observantie, die zij zich reeds in hun gedachten voorstelden en waarvoor zij hier gekomen waren. "

Vergelijk dit met EC 1.9: “ Oordelend dat de hardheid van de plaats overeenkwam met de strikte/strengere bedoeling die in hun gedachte reeds leefde, hielden de soldaten van Christus de plaats als voor hen door God waarlijk bestemd: een plek die even aangenaam was als hun bedoeling lief.”

Welke woorden belichamen deze teksten?

! Wat betekent de volgende zin (die vaak na 1175 in handschriften ingelast werd): “zij haalden zich bewust het verwijt van meened op de hals” ?

d. Hfst. 5 – 9 De overgang van Robertus naar Albericus

Het vertrek van Robertus werd in Unit 2 besproken. EP 5 stelt de feiten mild voor: Robertus krijgt er geen blaam hoewel er een grijns is in de richting van de opringerigheidscampagne door de monniken van Molesme. Interessant is dat de geachte die schuilt achter de clausule “ de monniken die dan de woestijn hielden zouden daar in vrede blijven”, aangegeven wordt als de bedoeling (*ut*) van de interventie, gebaseerd op een soortgelijke zin in de pauselijke brief (EP 6.6) die slechts van toepassing is in het geval de terugkeer van Robertus onmogelijk was.

De brief van Urbanus met zijn groet “ heil en apostolische zegen” is een tijdelijke uitspraak, geen “eeuwige” zoals het Romeins Privilege (EP 14.2). Urbanus heeft het over een “machtige uitroep” en vertrouwt het bedaren van de storm toe aan de Legaat Hugo. Het resultaat hiervan was de ontmoeting te Port d’Anselme – waarop de Cisterciënzers die doorgingen niet lijken vertegenwoordigd te zijn geweest. Hugo en Bisschop Walter in wiens diocees het Nieuwe Klooster gelegen was schreven aan Robertus van Langres – die toezicht had op Molesme - een brief om hem van de beslissing op de hoogte te brengen.

Over de opvolging van Albericus, zie Unit 2B

! Hoe verstaat u de zin “zij die liefde voor de woestijn hadden”?

! Hoe evalueert u de bedoeling, de methode en de praktische details van Hugo’s beslissing?

! Wat is betekenis van de zin die men op Robertus toepast “met zijn gewone onstandvastigheid” (*solita levitate*)?

! Leg het verschil in vorm uit tussen EP 7.2 en EP 8.2

e) Hfst. 10-14: Het Romeins Privilege

Het Romeins Privilege werd op 19 Oktober 1100 toegestaan. Het was bedoeld om wat zekerheid te verschaffen temidden van de grillen van politieke en kerkelijke veranderingen. In EP 10.3 wordt uitdrukkelijk vermeld dat “dit gebeurde voordat Paus Pascal, door de

Keizer in de gevangenis gezet, zijn zonde had beleden” – waarschijnlijk een gevoel dat Callixtus II opriep toen hij in 1119 de collectie kreeg ter goedkeuring. (Zie bijgevoegde documentatie: “De Pausen van het Exordium Parvum”). De vermelding in EP 11.4 dat Hugo “in die tijd” de pauselijke legaat was, is een onjuist commentaar op zijn statusverandering onder de nieuwe paus. Hugo beschrijft zichzelf eenvoudig als “dienaar van de Kerk van Lyon “(EP 12.2).

Het dossier bevat naast de inleiding en de tekst van het Privilege drie aanbevelingsbrieven: van de twee Kardinaal-Legaten, van Hugo, hun Metropolitaan en van Walter hun bisschop. Het is moeilijk zich een sterker team advocaten in te denken! De drie brieven worden door Fr. Chrysogonus in “Prelude to a Feast of Freedom”, pag. 259-264 besproken.

De tekst van het Romeins Privilege wordt in EP 14 gegeven. Het is een officieel en blijvend document dat gericht is tot Albericus, voor eeuwig geldig, opgesteld door de toekomstige Paus Gelasius II, in die tijd Kanselier van Pascal II. Een later onnauwkeurig overzicht van de inhoud van het decreet is samengevat in een handschrift van de veertiende eeuw (Dijon 598) “Hoe Paus Pascal II het klooster (*locus*) en de Orde van Cîteaux bevestigde en over de ruzie tussen de monniken van Cîteaux en die van Molesme”.

Voor een gedetailleerde en meer technische exegese van het Romeins Privilege, zie Waddell, *op. cit.*, pp. 269-301. Zijn conclusie wordt hier aangehaald.

Albericus en zijn broeders voelden zich niet betrokken bij eigendomsrechten of vrije verkiezingen of volledige exemptie van bisschoppelijke jurisdictie. Zij wensten slechts verzekerd te zijn van de weldaad van de vrijheid, die voor hen onontbeerlijk was, om hun ideaal van monastieke observantie in vrede te beleven en dit ideaal en deze observantie aan de toekomstige generatie monniken en monialen door te geven die hen als hun vaders beschouwen (pag. 302).

Structuur van het *Desiderium Quod*

I Protocol

II Tekst

- a) Inleidingswoord dat in algemene termen de redenen aangeeft tot toestaan van het verzoek.
- b) de clause tot vergunning – in dit geval met het historisch en verhalend materiaal.
- c) De *dispositio* of de details van het pauselijk besluit.
- d) Een aansporing
- e) Zegeningen en vervloekingen ter beveiliging van het decreet.

III Eschatocol

Chrysogonus Waddell, “Prelude to a Feast of Freedom”, pg. 265-266.

In de 13de of 14de eeuw werd een voorwaardelijke clause in de tekst van vs 5 ingelast, dat het privilege afhankelijk maakte van de blijvende vurigheid van de monniken: "zolang u en de uw opvolgers volharden in de tucht die u heden onderhoudt, alsook in de observantie van soberheid". (voor een overtuigend argument tegen de authenticiteit van dit bijvoegsel, Waddell, *op. cit.*, pg. 277-293).

Er is reeds een duidelijke oproep tot trouw in vs 9 van het document.

Opdat u kunt beschouwd worden als steeds waardiger van deze genade, spant u in altijd de vrees en de lof Gods in uw hart te bewaren, zodat hoe meer u vrij bent van de drukte en de genoegens van deze wereld, des te meer kunt u verlangen God te behagen met alle krachten van uw verstand en ziel.

- ! Vergelijk het beeld van het Cisterciënzer leven dat elk van de documenten geeft. Is dit éénsluidend of zijn er verschillen? Zijn er uitdrukkingen die ons helpen de inzichten van de Stichters beter te verstaan?
- ! Hoe zou U de 'vrijheid' beschrijven die de monniken van het nieuwe klooster zochten?
- ! Welke betekenis geeft u aan het Romeins Privilege in de geschiedenis van de Cisterciënzer ontwikkeling?

F) Hfst. 15 – 18 : Versteving en Groei

In EP 15 ontmoeten wij de eerste praktische beschrijvingen van hoe de monastieke observantie van het Nieuwe Klooster zich zou onderscheiden van de *conversatio* van andere kloosters die de RB volgen. Vier voorname principes worden hier vooropgezet.

- i. Vss 2-4: Het Cisterciënzer leven is **streng**. Deze soberheid moet tot uitdrukking komen in hetgeen de monniken het meest persoonlijk treft: kleding en voedsel.
- ii Vss 5-6: Cisterciënzermonniken waken over hun eigen zaken. Zij zijn niet betrokken bij een netwerk van - kerkelijke of seculiere - activiteiten buiten het klooster om inkomsten te bekomen. Het Cisterciënzer leven is **afgescheiden van wereldlijke verwickelingen**.
- iii Vss 7-8: Cisterciënzer leven is **selfsupporting** - hoewel de hulp van schenkers nodig was om hiertoe te komen. In het bijzondere verzaakt de Cisterciënzer monnik aan elke aanspraak van geld dat aan de Kerk geschonken werd.

- iv Vss 9-14: Om te verzekeren dat de monniken inderdaad niet betrokken zouden worden bij wereldse zaken *en* dat de gemeenschappen selfsupporting zouden zijn, hebben de Cisterciënzers de instelling van **lekenbroeders** ingevoerd. Deze mannen waren religieuzen onder geloften en zij waren leden van de gemeenschap. Zij dienden als 'grensgebied' tussen de gemeenschap en "de wereld": zij hadden de zorg voor de schuren en hadden de leiding over het zakendoen en zij werkten aan handel en nijverheid die het bestaan en de economische stabiliteit van het klooster moesten veiligstellen. Hun verantwoordelijkheden waren van praktische aard, gesteund door het gemeenschappelijk leven, reguliere devotiepraktijken en gehoorzaamheid.

Deze vier principes zijn nauw met elkaar verbonden. Zonder de lekenbroeders zouden de monniken of op anderen moeten terugvallen voor hun dagelijks brood, of zichzelf inzetten voor alle wereldse zorgen in verband met het levensonderhoud en zo het contact verliezen met het echte streefdoel van hun monnik- worden nl. voor God alleen te leven. Verder geldt nog: hoe meer zorgen, hoe zwaarder het is voor de monnik "zich afzijdig te houden van werelds gedrag". Hij begint beïnvloed te worden door andere maatstaven en wordt geleidelijk aan minder beschikbaar voor het eenvoudige, strenge leven door de Stichters vooropgesteld.

De denkwijze van de lekenbroeders

1. Ons voedsel komt van onze handenarbeid.
2. Hiervoor moeten wij over grond, schuren en werkgebouwen beschikken om een grote gemeenschap te bevoorraden.
3. Om veilig te stellen dat de monniken afgescheiden van de wereld blijven, moeten er andere leden van de gemeenschap de verantwoordelijkheid voor haar self-supporting op zich nemen.
4. Dit is de taak van de "gebaarde lekenbroeders" of *conversi*.

EP16 plaatst een breuk (rustpauze?) in de gemakkelijke ontwikkeling van het charisma. De manier van leven is wel duidelijk voorgesteld en overwogen, maar niemand erlangt ervoor te keizen. Twee punten moeten aangepakt worden: ten eerste, Het Cisterciënzer leven is zo rigoureuus dat het slechts mogelijk is "dankzij

hemelse inspiratie" en "de barmhartigheid van God"; ten tweede dit werd alleszins duidelijk gemaakt aan de Stichters – geen stichting is ooit tot bloei gekomen door louter menselijke inspanningen: leed en ontgoocheling (EP 17.10) lijken de noodzakelijke begeleiders van groei te zijn.

EP 17 beschrijft de overgang naar Stefanus (zie Unit 2C.) Bij de 4 principes van Cisterciënzer leefwijze zoals vermeld in EP 15 en hierboven aangehaald worden verder nog 2 principes aangegeven:

- v. Het klooster kiest ervoor buiten het feodale netwerk te blijven en zorgt ervoor zijn integriteit veilig te stellen voor wereldse inmenging- Ook in geval van weldoeners uit de adel.
- vi. De principes van strengheid en soberheid moeten ook op het
- vii. **liturgie** toegepast worden.

Dit strakke aanhalen van de observantie onder Stefanus ging gepaard met een groeiend grondbezit en – eindelijk – met een toeloop van roepingen. Velen kwamen aangelopen “om hun trotse nek te buigen onder het zachte juk van Christus en om vurig de harde en strenge voorschriften van de regel lief te hebben.” Roepingen leiden tot stichtingen (EP 18) en stichtingen leidden tot het ontstaan van de orde van Cîteaux. Aldus wordt een aanleiding geboden tot de”. *“Carta Caritatis.*

- ! **Als u EP 15 leest, herneem dan wat u weet over de concrete levensomstandigheden van de monniken van de twaalfde eeuw. Hoe radicaal beschouwt u de strengheid die zij praktiseerden?**
- ! **Ordericus Vitalis bekritiseerde de Cisterciënzers omdat zij geen rekening hielden met (Primaire Bron I). Denkt u dat zijn opmerkingen terecht zijn?**
- ! **Maak een lijst op die de houding van de eerste Cisterciënzers beschrijven tegenover de Regel van Benedictus.**
- ! **Is er in het Exordium Parvum een theologie van de roeping te vinden?**
- ! **Welke rol wordt aan God toegeschreven in de uitbreiding van de Orde?**
- ! **Op dit punt van uw lezing, welke 3 waarden oordeelt u de meest belangrijke te zijn geweest voor onze Stichters?**

1.

2.

3.

Exordium

Unit 4: Primaire Bron 1

Ordericus Vitalis

In die tijd groeide dankzij hun prijzenswaardig voorbeeld, het aantal van hen die aan de wereld verzaakten, aanzienlijk; dit gaf aanwas aan de diverse instituten overeenkomstig de diversiteit van regio's en van menselijke gewoonten. Maar zoals Paus Gregorius zei, verhindert de verscheidenheid van gewoonten in de H.Kerk de eenheid van het geloof niet. De meeste mannen dragen in warme streken geen broek en houden van brede lange tunieken; de monniken die daar leven gaan niet tegen deze gewoonte in, maar nemen ze zelf over. Maar alle volkeren in het westers klimaat dragen broeken, en zouden die niet kunnen missen omwille van de kou en van het fatsoen. Daarom bestaat in onze Orde ...[i.e. onder de zwarte monniken] dezelfde gewoonte, en we willen dit niet opgeven omdat dit zowel nuttig als aangepast is.

Op gelijke wijze leerden ons de geleerde leraars die vóór ons leefden in het heilig habijt, geldige redenen voor allerlei uiteenlopende gewoonten. In Italië en Palestina en andere streken waar olijfbomen normaal groeien, hebben mensen die de vrucht ervan gebruiken om aan diverse gerechten smaak te geven geen varkensreuzel nodig dat aan ons redelijkerwijze werd toegestaan die geen olijfolie hebben.

Historia ecclesiastica III, 8, 25; PL 188,col. 638-639.

Exordium

UNIT 4: GROEPSWERK

- 1** Als iedereen de tekst van het Exordium Parvum nauwkeurig gelezen heeft, deelt men onder elkaar een of ander betekenisvol inzicht dat je kreeg.
- 2** Bespreek hoe de poging tot kontaktnaam met de eerste Cisterciënzers door middel van reflexie en studie , ons helpt beter de uitdagingen te verstaan waarmee hedendaagse Cisterciënzers geconfronteerd worden.
- 3** Na de lezing van het Exordium Parvum: Welke waarden – door onze Stichters gekoesterd – zijn voor ons vandaag belangrijk? Hoe kunnen we er een hedendaagse uitdrukking aan geven?
- 4** Hoe en hoe uitgebreid worden de prioriteiten van het Exordium Parvum weergegeven in onze constituties?
- 5** Langs welke praktische middelen kunnen wij onszelf en onze gemeenschappen de visie van de Stichters blijvend herinneren.?

Exordium

UNIT 4: TOEGEVOEGD MATERIAAL

DE Pausen van het Exordium Parvum

1. Zalige Urbanus II (1088-1099)

Geboren rond 1035 te Châtillon-sur-Marne, studeerde Odo onder St. Bruno en werd hij kannunik en later aartsdiaken te Reims. Rond 1068 werd hij monnik te Cluny en later kwam hij in dienst bij Gregorius VII. Rond 1080 werd hij bisschop van Ostia en diende hij als legaat in Germanië in 1084 en 1085. Hij werd tot opvolger gekozen van Victor II en hernam de taak van de Gregoriaanse Hervorming, weliswaar op meer diplomatieke wijze. Vanaf 1095 zette hij de hervorming verder door, voornamelijk door synodes en door de benoeming van reformistische legaten. Andere domeinen van belangstelling waren de versteviging van de Romeinse Curie, oecumenische inspanningen aangaande de Byzantijnse Kerk en de lancering van de Eerste Kruistocht.

2. Pascalus II (1099-1118)

Monnik en abt alvorens Kardinaal te worden, was Pascal "schuchter en zwak, en ook onbuigzaam. De voortdurende strijd tegen de Keizer omtrent de investituur bracht Hendrik V ertoe Pascal en de Kardinalen in 1111 te arresteren. Na twee maanden gevangenschap stond Pascal aan de Keizer het recht toe bisschoppen aan te stellen en hij ging verder met de kroning. Hoewel het privilege later ingetrokken werd, werd Pascal's capitulatie streng bekritiseerd door de reformisten. De verhouding tot de Griekse Kerk verslechterde gedurende zijn pontificaat, Zijn laatste jaren waren onrustig en onlusten dwongen hem ertoe Rome in 1116 te verlaten.

3. Gelasius II (1118-1119)

Een gewezen monnik van Monte Casino, was hij dertig jaar pauselijk kanselier geweest. Zijn korte regering werd gekenmerkt door gevangenschap, vlucht en veel confrontatie. Hij stierf te Cluny.

4. Callixtus II (1119-1124)

Geboren omstreeks 1050 en nauw verwant met de Hertog van Bourgondië, was Guido (Guy) Aartsbisschop van Vienne geweest (1088) en Kampioen van de Hervorming. Hij verzette zich tegen Pascal's verplichte capitulatie t.o.v. Hendrik V. En zelf riep hij een synode bijeen te Vienne waar de Keizer geëxcommuniceerd werd. Hij werd door de Kardinalen gekozen die Gelasius II naar Frankrijk vergezelden: deze verkiezing werd te Rome een maand later bevestigd en werd er het volgend jaar met geestdrift onthaald. Onder zijn leiderschap werd de

Investituurstrijd tegen de Keizer beëindigd met het Concordaat van Worms in 1122. Het jaar daarop riep hij het Eerste Concilie van Lateranen bijeen, dat plechtig de overeenkomst ratificeerde.

Ondertussen waren er meerdere anti-pausen: Theodorus (1100-1101), Albert of Adalbert (1101), Silvester II (1105-1111), Gregorius VIII (1118-1121).

(Volgens J.N.D. Kelly, *The Oxford Dictionary of the Popes* (Oxford: University Press, 1986), pg. 160-165.)

UNIT 4: EXTRA LEZING

Deze Unit nodigt u uit het materiaal uit Unit 1 en 2 te herlezen, op de historische achtergrond en op de achtergrond van de Stichters.